

Medielære: der er én guddom, TV, og McLuhan er dens profet

af Elsa Gress

Den skinbarlige McLuhan går igen, forlyder det. Og så må der jo reageres. Men egentlig skulle man have troet, der ikke længere var behov for at mane mcluhanismens spøgelse i jorden. I alt fald kunne man have troet, når man har gjort sit for at berette om dette fænomen, mens det var frisk, og kort efter har oversat den tykkeste og mindst oversættelige af McLuhans opuser, således at danske læsere ikke skulle slæbe rundt med andenhånds forestillinger om sagen, men kunne lege med fra starten – og få dillen overstået, mens tid var. Det må bemærkes i denne forbindelse, at *Understanding Media* (»Mennesket og medierne« på dansk – en vildledende titel, som forlaget har ansvar for) ikke var svært oversættelig på grund af sin filosofiske tyngde eller komplicerede tankeverden, men fordi den ikke er skrevet i noget menneske-mål, men flikket sammen, mestendels efter tapes af foredrag, som ikke er argumenterende eller på anden vis sammenhængende, men på god gammel demagogisk vis består af hyppigt gentagne erklæringer – McLuhan kalder det »probes« – fremsat med autoritativt eftertryk. Den slags er det ikke let at få sat over, så det kan læses.

Det er en af de mange ironiske omstændigheder ved fænomenet McLuhan som kommuniker, at han insisterer på at bruge bogen og det trykte ord overhovedet til at kommunikere sit evangelium, der i al sin overvældende enkelthed, bag alle krummeligheder, går ud på at mediet er sit eget budskab, og at et gammelt medium som bogen ikke bare har overlevet sig selv, men har været og stadig er direkte farligt – livsfarligt og kulturfarligt, mens de nye elektroniske medier simpelt hen er kulturens frelse. Og det er en af de mange ironiske omstændigheder ved fænomenet mcluhanisme som »bølge«, at den trods al mediesnakken har været i usædvanlig grad uafhængig af de medier – altså primært bogen og artikler og foredraget – som McLuhan har betjent sig af under sine kampagner for mcluhanismen. McLuhan er sit eget medium og budskab, set fra alle sider, uanset hvad han siger og om han er i god eller dårlig tro, og det budskab er kommet igennem – i en sådan grad af acceleration og omfang, at det udtømtes for inspirerende og informerende kraft i løbet af et par år, og derfor allerede kan udsettes for genoplivelse og renæssance. Det er kommet igennem ganske uanset de anvendte medier (som McLuhan har tjent nettesummer på at anvende), for det er forbløffende få af McLuhans erklærede og uerklærede troende tilhængere, der har læst ham eller for den sags skyld hørt ham. Hvad der er kommet igennem er en lille håndfuld slag-

ord, der lyder som forklaringer, eller dog nøgler til forklaringer, på alt mellem himmel og jord: »Mediet er budskabet«, »den globale landsby«, »sansernes krig«, »det fragmenterede menneske«, »selvamputation og selvudvidelse ad elektronisk vej«, »menneskets sansvidelser«, »stammemenneskets genopstandelse«, »varme og kolde medier« osv. For at fange og bruge sådanne slagord behøver man ikke høre efter sammenhænge, endside tænke selv. Ja, det er en fordel at man ikke gør nogen af delene. Det ville nemlig være »gutenbergsk«, og det er i mcluhanistisk forstand meget, meget slemt.

For McLuhan er moralist, selvom han hellere ville dø end indrømme det – nu. I 1950'erne, i begyndelsen af 50'erne, før han opdagede TV's velsignelser, indrømmede han det, og gik endda så vidt som til at angribe kommercialiseringen og forbrugerhallojet og popkulturen som »forsøg på at kontrollere de barnagtige åndsprocesser hos dem der er låst inde i massedrømmen«. Han appellerede dengang (*The Mechanical Bride*, 1951) til fornuften, kundskaben, humanismen – kort sagt til alt det, han siden har gjort alt for at latterliggøre, undergrave og odelægge. Men selv efter at alle signaler er skiftet, er og bliver McLuhan moralisten, om end med omvendt fortegn. Nu er hans skydeskiver netop fornuft, viden og humanisme, som han forklarer som negative resultater, først af det fonetiske alfabet, siden af Gutenbergs omflyttelige typer, der muliggjorde udbredelsen af »sekvenstænkning«, »fremmedgørelse« og »fragmentering«, mens idealet er alt, hvad der er løsevet og forskelligt fra den gutenbergske elendighed og den humanistiske fragmentering, dvs. massedrømmen! Pseudotekniske, og pseudovidenskabelige udtryk som implosiv, total, synæstetisk, retribaliseret, globaliseret – alt hvad der har med den »elektroniske revolution« at gøre iflg. McLuhan, er for ham gode, og kodeordet for alle disse (moralsk) gode fænomener er *cool*, mens kodeordet er *hot* for de modsvarende onde fænomener (eksplosiv, fragmenteret, visuel, detribaliseret osv. – alt sammen »mekanisk« og gutenbergsk).

Betegnelserne *hot* og *cool* har McLuhan overtaget fra jazz-slang og brugt på en totalt hemningsløs måde, der intet har med hverken jazz eller andre realiteter at skaffe, men netop er kodeord for, hvad han henholdsvis fordømmer og bifalder, vel at mærke *efter* at han har opdaget hvor frugtbar jordbund TV-generationen var for hans mediefilosofi, der gør mediet (som altså er budskabet, og i tilfældet TV det gode, cool, budskab) til noget meget mere end det, der ligger i ordet, nemlig mellemled, redskab. Ifølge mcluhanismen er det aldeles ikke enkelte mennesker eller grupper af mennesker, der programmerer medierne, men medierne, der programmerer menneskene. Det »beviser« han ved at blive ved at gentage det, gennem adskillige hundrede sider, i næsten uvarieret form, men med inddragelse af »dokumentering« og citater fra mange felter – i de fleste tilfælde dokumentering, der er ærligt hugget fra et vidt udvalg af andre forskeres arbejder i helt anden ånd og hensigt og som aldeles ikke dokumenterer McLuhans påstande, og citater hvis forbindelse med samme påstand enten er ikke eksisterende eller direkte modbevisende. Men slikt bemærkes ikke i farten, og slet ikke af autoritetssøgende, ungdommelige sjæle uden sammenligningsgrundlag.

Man kan vise dyb foragt for sit publikum, uden straf, ja med højeste belønning til følge, bare man husker at smigre og forskrække dem samtidig. McLuhan gør alle tre dele i passende blanding. Han viser de selvtænkende, vidende og følsomme læsere foragt ved sin letfærdige omgang med citater og med historiske og andre facts, samtidig med at han forskrækker dem ved at »bevise« deres overflodighed og »syndighed« i fremtidens elektroniske stenalder, og han terroriserer de tekniskorienterede ved at citere litterære klassikere for dem, og de humanistisk orienterede ved at bruge tekniske udtryk fra den anden af de to kulturer. Og hele tiden smigrer han de unge tilhørere og tilhængere (de er ikke læsere) ved at forklare dem, hvor frelste de er, hvis de er vokset op med TV og aldrig åbner en bog. Thi bogen er for McLuhan efter omvendelsen ganske bogstaveligt det ondes rod, ligesom TV er det godes kilde. Det er trosartikler, som McLuhan har haget sig fast i med hele konvertittens fanatisme. Som lokkemad har dette evangelium, med dets omfattende destruktive konsekvenser, der tilsølres af den tilsyneladende – men kun tilsyneladende – idealisme i åbenbaringerne om den globale landsby, den fordel at det er *let* at følge: det kræver overhovedet ikke andet end skæbnehengivelse i fremtidsmediets magt, efter opgivelse af fortidsmediernes, hvoraf bogen er det centrale, som har befængt alle andre før-elektroniske medier. En opgivelse, der falder dem, der aldrig læser og knap har lært at læse, overordentligt let.

McLuhan appellerer altså først til mangeligheden, dernæst til den totale passivitet hos sit publikum. Ingen diktator eller overmægtig magtgruppe kan forlange bedre forberedelse til magtovertagelse end almindelig udbredelse af mcluhanismen, så meget mere som McLuhan i hele sin behandling af medie-evangeliet, fra og med *The Gutenberg Galaxy*, ikke bare præker mediets altafgørende og historiedirigerende indflydelse, men konsekvent, med eller mod bedre vidende, fortier alle sociale, religiøse, kunstneriske eller videnskabelige fænomener, der ikke passer i hans kram, og fordrejer de tilbageblevne facts og omstændigheder indtil de passer.

Hvis McLuhan havde præsteret en tiltrængt medie-analyse og medie-teori, med skyldig hensyntagen til de nye elektroniske medier, havde hans gode eller dårlige tro, hans ulæselige sprog, ja selv en del af hans fejltagelser og bevidste fordrejninger af kendsgerninger alt sammen været mindre væsentlige. Men det er netop ikke en medie-analyse, endside en medielære, han har præsteret, og en sådan ville heller aldrig have nået den popularitetsgrad mcluhanismen har nydt. Det er en historie-, kultur- og menneskefortolkning af åbenbaringskarakter, han kommer med, og mediernes tekniske karakter og anvendelse i sociale og/eller kunstneriske øjemed rager ham i grunden ikke en høstblomst. En dansker kan læse mere og bedre

om de dele på et par sider hos Steen Eiler Rasmussen, der virkelig har *set* på TV og gjort sig tanker om både formen og indholdet (cf. »Med mange venlige hilsner«, p. 96 ff. og 125 ff.). McLuhan strejfer kun – i postulatform – de allermost elementære ydre træk ved de forskellige medier, og hvor et medium som filmen kommer ham på tværs ved at være en blanding af »ond« mekanik og »god« elektronik, dødsdømmer han det uden at vise fjerneste begribelse af dets resultater og muligheder, ligesom han dødsdømmer litteraturen og, i forbifarten, klassisk musik og bildende kunst og teater. Hvorefter han triumferende går over til at bruge medierne og den naturlige interesse, de afføder i en teknikorieret tid, til at holde sin *Untergang des Abendlandes*-prædiken over den bogorierede, mekaniske, usensuelle, fragmenterede osv., osv. moderne vesterlandske kultur, og fremme det elektroniske stenalerparadis' velsignelser, der vil løse alle problemer ved små nemme tekniske medieskift der ikke vil kræve nogen mors sjæls tanke- og følelsesindsats, men tværtimod vil programmere alle værende og kommende menneskers tanker og følelser og i sidste instans overflødiggøre ordet, sproget, som man jo ikke vil behøve, når de samme indtryk rammer alle i den globale landsbys lallende stammelykke, hvor alle umiddelbart og synæstetisk forstår alle uden vanskelighed, idet der ingenting er at forstå, men kun idel sanseinvolverende komsammen i én geléagtig cool masse, et konstant syn- og lyd-kontinuum, der for de ikke længere unge, derunder McLuhan selv, lyder som et sandt helvede, men for de dertil konditionerede er at ligne ved de saliges evindelige kaffebord med lagkage og harpeklang i himmerige i go' gammel indremissionsk opfattelse.

I 1966, hvor jeg havde været ude for McLuhan, der nys var opstegen til berømmelsens højder, og havde oplevet hans uigennemtrængelige demagogiske præsentation, ikke af nye facts, men af den ny tro til erstatning af alle religiøse og politiske og sociale evangelier, kaldte jeg ham en blanding af kulturlivets Bob Hope og Allahs ene rette profet i én person og påpegede som en slags undskyldning for, eller dog forklaring på, hans missioneren, at han åbenbart, i sin glæde ved at gøre mediet til det centrale og styrende princip i menneskelivet og sin trang til at se øjeblikkelige beviser om sig, begik den bommert at antage en pt. iøjnefaldende livsstil med tilhørende moder hos ungdommen for en epokegørende ny livsform, der skulle vise at TV allerede havde skabt det muterede menneske, der skal arve jorden. I dag vil jeg ikke engang søge bare halve undskyldninger for hans fortsatte virke – eller for dem, der falder for de slogans, han har lært at danne af reklamebranchen. Ved gensyn er hans udtryksform endnu mere ulidelig med sin tomgang og forvrøvelighed og ufølsomhed, og selv de af hans »probes«, der engang syntes udfordrende, forekommer nu mere hule end tankevækkende. De såre få, og ikke originale ideer han kører på, ses alle at tjene denne passivitetskult, som han ihærdigt har arbejdet på at fremme, hvad enten det er af dumhed eller uhæderlighed.

Eksempelvis skal jeg her kort gennemgå en artikel, *Dele af et foredrag*, der ikke bare er et trist opkog af nærmest monoman medie-snak, men også viser McLuhans menneske-

foragt grellere end før og i glimt røber det storhedsvanvid han har lagt sig til som *guru*. Han starter artiklen med, at han fornylig er begyndt at kigge på virkningen af radioen (hot, uha) i 20erne der »medførte jazz-alderen, jazz-babies og Hitler«. Et typisk tomt postulat, der kun kan narre den, der ikke har været udsat for den sammenstilling før. Det var selvfølgelig ikke radioen, der medførte jazzen osv., men jazzen der brugte radioen, ligesom ingen radio, ja end ikke det coolste cool TV, kunne have »medført« Hitler. Videre hører vi, at Hitler »spillede efter gehør« som retribuieret og tilbød tyskerne stammesalighed. Kun den sidste del af sætningen rummer en banal sandhed. McLuhan beretter derefter, at han af en nylig CBS-udsendelse fra Tyskland tydeligt ser, at tyskerne desperat leder efter ny stammeidentitet, hvad der får ham til at filosofere over vold som »søgen efter identitet«, en søgen der kun kan tilfredsstilles ved vold. En meningsløs ringslutning, der er farlig i sin appel til den vestlige verdens evindelige retfærdiggørelse af den vold, vi så flittigt har udøvet, hvad den jo ikke bliver rigtigere af. »Identitetssøgen«, *my foot*. Og sådan kører McLuhan løs ad de slidte skinner, hvor ingen modstand generer ham, med snak om hvordan 20'ere-generationen satte negrene i gang og næsten blev cool, hvilket affødte depressionen (ganske enkelt, kære Watson). Osv. over stok og sten om hvordan »tyskerne opdagede deres målsætning og identitet gennem vold og krig«. Hvilken identitet om man må be' (men det må man ikke, man har at tage åbenbaringerne ad notam). Samme krig hjalp også USA på fode igen trods radioens hede jazz, og nu har vi altså hele denne her elektroniske udvidelse af vores nervesystem (man mærker, McLuhan selv er ved at blive træt af at forklare alt som udvidelse-somfølge-af-amputation). Og denne i hele den biologiske historie vigtigste udvidelse, der har indlemmet verdensrummet i vores nervesystem, har sat dem under 21 i stand til at fatte alle mulige ting samtidigt, men ude af stand til at fatte én ting ad gangen. Den har også vendt dem indad i stedet for udad (stadig udvidelsen, især i form af TV) og tørnet negrene on, så de bliver vrede og slår »det gamle, litterære, mekaniske miljø i stykker«. Han glemmer at fortælle, at det første, negrene slår i stykker, hvor de kan komme til det, er det elektroniske udstyr på de colleges de frekventerer. Her følger rigmarolen om det »visuelle« menneske, der er fremmedgjort, som intet andet dyr i skabelsen, men nu skal til total encounter i stammen og blive sensuel og rund og implosiv – hvis han ellers kan omvendes, hvad McLuhan tvivler om og er ligeglad med, da de under 21 jo er omvendte og vi andre dør. Altsammen en uoplagt og træt version af hans yndlingstese om »krigen mellem sanserne«, som han påstår er resultatet af det fonetiske alfabet (eller måske omvendt eller begge dele, det totale menneske tager ikke sligt så nøje) og har affødt alskens ulykker såsom domkirker, symfoniorkestre, litterære værker, videnskabelige teorier, der ikke anerkender McLuhan og samlebandet. Indimellem et par nedladdende bemærkninger om modernistiske forfattere (Gertrude Stein og Joyce), som han påstår beviser hans medietro, der ville få dem til at rotere med dobbelt hastighed i gravene. Og de trætte, gamle, håbløst »syge« vittigheder om, hvordan Vietnamkrigen er et

totalleksperiment i »crash education« i vestlig teknologi, og hentydninger til, hvordan hans formørkede forgængere op og ned i historien, derunder dem, han har hver eneste halvvejs brugelig idé fra, aldrig har forstået en klap af noget, bortset fra enkelte håndplukkede kunstnere, mens TV-generationen – ikke den indeværende, men den næste der aldrig vil lære at læse – vil afskaffe krig, ikke af medlidenhed, men i deres TV-cool stammeviddom, hvorom McLuhan ellers ustandseligt fortæller os, at den kun kan opnås gennem vold som identitet. Og den vanlige uhæderlige sammenblanding af forskellige betydninger og opfattelser af ting og begreber, det rene sofisteri, hvorpå hele McLuhans medie-evangelium i sidste instans hviler. Til slut en beskeden bemærkning om, at han nu har affyret en række atomladninger, mindre kan ikke gøre det. I betragtning af at han har affyret de selv samme ladninger i årevis, må det eksplosive resultat siges at være ringe. Men sådan noget generer ikke profeter.

Den konsekvente undergravning af al humanistisk tænken og stræben, af alt det holdbare i vores kulturarv, den propagandamæssige forvanskning af alle tilgængelige ideer og kendsgerninger med det ene formål at reducere mennesket til et produkt af sine egne redskaber, og den afledende manøvrering væk fra egentlige problemer til en problemløs skinverden, som udgør kernen i mc-luhanismen, er blevet intelligent og indigneret gendrevet punkt for punkt i Sidney Finkelsteins lille bog *Sense and non-sense of McLuhan*, der ikke noksom kan anbefales, da den også i sig selv er et smukt og inspireret forsvar for de humanistiske værdier og en opfordring til at bruge vores kulturarv i stedet for at lade denne verdens McLuhan'er mishandle den i slettest muligt ærinde. Lad os realisere vore muligheder, appellerer han, og slutter med at påpege ironien i, at McLuhan, der har titlen (bl. a.) Albert Schweitzer professor i de humanistiske fag ved Fordham-universitetet, netop er den, humanisterne må advare mod og bekæmpe ud fra dyrt vundne erfaringer, logik og medfølelse. Finkelstein slutter:

»Ironien er del af vor tids større ironi, nemlig at når en uholdt viden på alle felter står til samfundets rådighed, opstår der i selve den intellektuelle verden kræfter, der vil kvæle brugen af denne viden. Det er obskurantismens kræfter. Der er investeret meget i obskurantismen ... McLuhan har æren af en ny og bizar vest for obskurantisme: at frembringe en travesti over viden og erkendelse.«

Da jeg for fem år siden første gang hørte McLuhan udslynge sine *probes* for en bejlestret, om end lidet forstående, ung forsamling i Denver, Colorado, sad jeg ved siden af en idealistisk New Yorker-forlægger, der var søn af tyske emigranter og var kommet over til Staterne som stor dreng efter Hitlers magtovertagelse – hvorom han huskede en hel del. Halvvejs gennem talen, greb han mig i armen og hviskede: »Han er jo ikke engang kryptofascist – han er åben fascist!«

Det kunne jeg ikke helt underskrive på stedet. I dag kan jeg underskrive det. Og tilføje, at hvad McLuhan, rent parentetisk og uengageret, véd om medierne på tredje-fjerde hånd og bruger som lokkemad for folk, der gerne vil vide noget om vore redskaber og udtryksmidler, også de nyeste – det er ikke værd at vide. ■

